

Για τον Γιάννη Ρίτσο

Δεν είναι πολύς καιρός που το έργο του Γιάννη Ρίτσου βρισκόταν υπό το καθεστώς Πέτρινων Χρόνων, κι ας γυάλιζαν τα σοσιαλιστικά σαλόνια, όπως και τα νεοφιλελεύθερα κέντρα της αγοράς. Ανάμεσα στα χαβιάρια της Μεταπολίτευσης που έχουν διακτινιστεί προς διάφορες κομματικές διευθύνσεις, κληρονομώντας θώκους απ' τους πατεράδες τους (αμόρφωτους και άξεστους εξηνταβελόνηδες νοικοκυραίους), κάποιοι κατάλαβαν πως ο Ρίτσος (αφού δοκίμασε όλες τις πίκρες και τις γλύκες του κόσμου) δεν τους περιφρόνησε. Αντιθέτως, έγραψε και γι' αυτούς «κάτι», μοιράστηκε «ένα» βάσανό τους και κουβέντιασε μαζί τους όπως μ' ένα φανάρι (του δρόμου).

Έτσι, μια μέρα ο υπουργός Πολιτισμού, αγνοώντας τη βροντώδη σιωπή της αδιαφορίας της μεταπολιτισμικής Ελλάδας, αυτοκτονεί με Ρίτσο.

Κι εκεί που το... τέλος... κοιμόταν γίνεται ένα μπαμ και ηχεί το Εμβατήριο του Ωκεανού...

Τρέχουν δημοσιογράφοι να ρωτήσουν: Είναι επίκαιρος ο Ρίτσος; Σήμερα η ποιήσή του αγγίζει;

- Επίκαιρος, επίκαιρος...

- Αγγίζει, αγγίζει... λέμε όλοι καθησυχάζοντάς τους περισσότερο για να τους σώσουμε από τη δαμόκλειο σπάθη της αρχισυνταξίας.

Βλέπουν και τον κόσμο στις εκδηλώσεις...

Εμείς στηρίζαμε τον υπουργό. Εύγε...

Σ' ένα κατάμεστο Ηρώδειο το σχόλιο «Γιατί δεν κάνατε τη συναυλία πιο νωρίς, πριν από τις εκλογές;» δεν χρειάζεται σχόλιο... Ενώ συγχρόνως ακούγεται στη Μονεμβασιά, πριν αλέκτωρ λαλήσει καν, «Έλα μωρέ... σπουδαίος και σπουδαίος... Ένας κόκκινος ήτανε!», εξηγώντας τα όλα... ακριβώς όπως κάνει ένα παιδί που σπάει το παιχνίδι του για να δει τι έχει μέσα.

Γιατί όλα κάπως έτσι εξηγούνται πλέον: το δέος μπρος στο κλέος του ποιητή, το γιατί και το πώς καταστρέφεται ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ... ενώ την ίδια ώρα καταγράφονται τα 10 τοπ έργα του έτους, της δεκαετίας... όλων των εποχών. Έλα, Λόλα, να παίξουμε την καρέκλα.

Είμαι πεισμένη πως κανείς πια δεν θέλει παρά μόνο μη ήρωες, αντικουλτούρα και καλλιτέχνες κάρβουνα στον παραλογισμό των ΜΜΕ. Όσοι ασκούμε και όσοι ετοιμάζονται να ασκήσουν το «λειτουργήμα» ξέρουμε πως μόνο τμήματα του έργου μας θα κυκλοφορούν πού και πού στην αγορά. Κανείς μας ακέραιος και τίποτε απ' το έργο μας ακέραιο. Στο διάολο η καλλιτεχνική αυθεντία. Έτσι γινόμαστε το ατελές έργο που κανείς δεν σέβεται μήτε εμπιστεύεται. Με την ίδια «φυσικότητα» που εμείς δημιουργούμε κάτι πνευματικό, αυτό εξαφανίζεται το ίδιο φυσικά όσο και ανεμπόδιστα για ν' αφήσει χώρο να ηχήσει το δικαίωμα του καθενός να παίξει με την Τέχνη.

Δεν πάει καιρός που άκουσα αυτή την αληθινή ιστορία:

Όταν ο Ρίτσος ήταν σε στρατόπεδο συγκέντρωσης, εξόριστος σε κάποιο από τα νησιά μας, τον παρακολουθούσαν διαρκώς ώστε να μη γράφει. Ήταν εξαναγκασμένος να μη γράφει, να κρατά μέσα του την ποίηση και να σωπαίνει. Να λέει ίσως κάποιες σκέψεις, όχι όμως να τις γράφει, γιατί αυτομάτως δημιουργούσε ενοχοποιητικά στοιχεία. Ό,τι έγραφε κατασχόταν άμεσα.

Αυτός όμως έγραφε και έγραφε διαρκώς και στα πιο ανύποπτα μέρη. Ό,τι έγραφε το παράχωνε σε μια κρυψώνα που ήταν λάκκος στην παραλία του στρατοπέδου.

Κάποια μέρα ανακοινώνονται μεταγωγές. Ο Ρίτσος μεταφέρεται χωρίς να προλάβει να πάρει τα κρυμμένα χαρτιά του. Ένας συγκρατούμενός του όμως που τον παρατηρούσε όλον αυτό τον καιρό έτυχε να μείνει λίγες μέρες πίσω κι επειδή τον είχε δει να παραχώνει κάτι στην παραλία αποφασίζει να πάει να ψάξει. Βρίσκει τα χειρόγραφα και με χίλιες προφυλάξεις ράβει το θησαυρό στη φόδρα του παλτού του.

Όταν κάποια μέρα ξανασυναντήθηκαν τυχαία σε άλλο στρατόπεδο, τον πλησιάζει και με σεβασμό του παραδίδει τα χαρτιά: «Αυτά είναι δικά σας». Ο συγκρατούμενος αυτός ήταν ο Μάνος Κατράκης.

Άριστοι στην Τέχνη.

Άριστοι και στη συμπεριφορά.

Σ' ένα παιχνίδι ζωής – θανάτου και ζωής εφόσον υπάρχει μαρτυρία ο φόβος του θανάτου μετασχηματιζόταν σε δύναμη για μια έντιμη ζωή. Μετρούν οι στιγμές της έντιμης στάσης απέναντι σε όλα. Σ' αυτές τις στιγμές υπάρχει μόνο η ανθρώπινη συνείδηση που προνοεί για την ευγονία ζωής και τέχνης.

Έτσι, τόσο απλά, μπορεί να εξηγηθεί και η Ιστορία όλης της Τέχνης, οι αιτίες της δημιουργίας της, καθώς και η μετάβασή της απ' τη μία χρονικότητα στην άλλη.

Μόνο που ο Ρίτσος θέλει τον Κατράκη, γιατί παράδοση σημαίνει πως κάποιος αντιλαμβάνεται τι και πού πρέπει να παραδώσει με δέος το κλέος του άλλου κι έτσι έχει την ευκαιρία να γίνει άριστος πριν εξαφανιστεί απ' τη ζωή.

Μέσα λοιπόν απ' αυτή τη συνάντηση, χωρίς πολλά λόγια αναβιώνει, επιβιώνει, το ομορφότερο και το σοφότερο της ποίησης. Σε περίοδο όπου όλοι γίνονται κομ-

μάτια, μόνο το ακέραιο του καθενός από μας κομμάτι μπορεί ν' αφηγηθεί κάτι που σιγά σιγά μες απ' την καταστροφή ξαναφτιάχνει μια κοινωνία όμορφη.

Κρυφά ίσως κάθε καλλιτέχνης πρέπει να παραχώνει κάτι, με την ελπίδα πως κάποιος άλλος θα φροντίσει. Το «παιχνίδι» αυτό είναι μέρος του ελεύθερου χρόνου, της ελεύθερης σκέψης, της ελεύθερης διαχείρισης του εαυτού. Ποιος μπορεί να τα βάλει με όλες αυτές τις ιερές ελευθερίες; Και με τη μέγιστη όλων, την ελεύθερη βούληση που ολοκληρώνει τον σκεπτόμενο άνθρωπο; Έτσι, μάλιστα, όλοι είμαστε καλλιτέχνες. Εν τω μεταξύ όλο και πυκνώνουμε... Αυτό θα είναι ένα μελλοντικό πρόβλημα.

ΤΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΩΚΕΑΝΟΥ

Και όταν οι μητέρες
καταριούνται τη θάλασσα
κι όταν οι γέροι καπετάνιοι
βηματίζουν ανήσυχοι
μες στα κλειστά δωμάτια
εμείς
ανοίγουμε τις πόρτες
τρέχουμε στα μεγάλα βράχια
κ' υψώνουμε στη νύχτα
την κραυγή μας
ξεπερνώντας τη θύελλα
ξεχνώντας το ψωμί και την εστία
δροσίζοντας το πυρωμένο μέτωπο
με την πλατειάν οργή
της θάλασσας.

Θάλασσα, θάλασσα
καθώς εσύ
έτσι κ' εμείς
δε θα υποκύψουμε στη νύχτα
και στον ύπνο.

Δεν θα καταδεχτούμε να φωνάξουμε:
νικήσαμε για πάντα.

ΧΑΡΑ της τρικυμίας
της γαλήνης
της αναχώρησης

χαρά του αιώνιου ταξιδιού
τα φώτα της παραλίας να σβήνουν
να μπαίνουμε στην καρδιά του ωκεανού
στο αστείρευτο άσμα των νυχτερινών κυμάτων
ενώ ο Θεός
απ' τα ύψη της μεγάλης ερημιάς του
λιθοβολάει την τόλμη μας
με όνειρα λαμπρά.

Ω ανεξάντλητε πόνε ω παγκόσμια χαρά
συμπαντική φωτιά
που πυρπολείς τα μελανά μαλλιά της νύχτας
κι ανάβεις την αυγή πάνω απ' τ' άσπρα ιστία
πάνω από τα ψηλά κατάρτια
όπου ανεβαίνουν οι ποιητές
να χαιρετήσουν το νέο πρόσωπο του Θεού
που καθρεφτίζεται μειδιώντας στα νερά
μέσα στο πλαίσιο δύο μεθυσμένων γλάρων.

Ήλιε, Ήλιε
που βάφεις μ' αίμα τη θάλασσα
γυμνός προσφέρομαι στη φλόγα σου
να φωτίσω τα μάτια των ανθρώπων.

Αδέλφια μου
ακούστε τη φωνή σας, τη φωνή μου
ακούστε το τραγούδι του ήλιου και της θάλασσας.



Ο Γιάννης Ρίτσος στα εγχειρίδια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Οποιοδήποτε μάθημα διδάσκεται στην εκπαίδευση δεν μπορεί παρά να προσεγγιστεί στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος, της φιλοσοφίας και των στόχων του. Η εξέταση ενός επιμέρους μαθήματος μπορεί να συμβάλει σε μια ουσιαστική γνώση μόνο αν μέσα από αυτήν μπορούν να εξαχθούν ευρύτερα συμπεράσματα για την ποιότητα και τον συνολικό προσανατολισμό του εκπαιδευτικού συστήματος. Γιατί ακόμη κι αν οι προθέσεις των συγγραφέων των σχολικών εγχειριδίων είναι οι καλύτερες και τα αποτελέσματα του εγχειρήματός τους αξιόλογα εντούτοις ο συνολικός προσανατολισμός του εκπαιδευτικού συστήματος μπορεί να τα ακυρώσει. Συμβαίνει όμως και το αντίστροφο: ο τρόπος με τον οποίο οργανώνονται τα σχολικά εγχειρίδια να αποκαλύπτει τελικά τους στόχους του συστήματος.

Ο ρόλος που διαδραματίζει η διδασκαλία της λογοτεχνίας μέσω των σχολικών εγχειριδίων στην εκπαίδευση έχει αναλυθεί σε πολλές μελέτες, έχει βιωθεί όμως από τους διδάσκοντες και τους μαθητές. Δεν θα αναφερθώ σε αυτές τις θεωρητικές επεξεργασίες, θα παραθέσω όμως επιγραμματικά ορισμένες συνιστώσες τους:

- Η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του μαθήματος (σε θεωρητικά διακηρυγμένο, από τους κρατικούς εκπαιδευτικούς φορείς, επίπεδο: καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής, του στοχασμού και της κριτικής ικανότητας, των συναισθημάτων και της πολύπλευρης προσωπικότητας, εμπλουτισμός των εκφραστικών μέσων και του τρόπου προσέγγισης της πραγματικότητας) κρίνεται αρχικά από το χρόνο που διατίθεται γι' αυτήν στο αναλυτικό πρόγραμμα, άρα και από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που μπορεί να απελευθερώσει.
- Ανοικτά παραμένουν τα ζητήματα που σχετίζονται με τον τρόπο διδασκαλίας και αξιολόγησης / εξέτασης / βαθμολόγησης του μαθήματος. Πολύ συχνά τα προηγούμενα διαστρεβλώνουν μια δημιουργική σχέση με το γνωστικό αντικείμενο.

Η Αιμιλία Καραλή είναι φιλόλογος, διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών.